

Данные об авторе

Индус Екатерина Петровна,

к.э.н., доцент, Ужгородский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about the author

Kateryna Indus

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

УДК 336.132.1:336.711:005.591.4:005.52:005.334

DOI: 10.5281/zenodo.1304164

КОВАЧ М.Й.

Управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків

В процесі здійснення операцій на ринку корпоративного контролю рівень ризикованості діяльності банку потенційних інвесторів цікавить не менше, ніж прибутковість, адже після завершення M&A операцій ризики об'єкта придбання стають їхніми власними ризиками. Для потенційних інвесторів найважливішими є ідентифікація та оцінювання загального рівня ризикованості об'єкта придбання. Для власників банку, які мають намір його продати, найважливішим стає застосування таких методів управління, які дозволяють за порівняно короткий період суттєво знизити ризики і в такий спосіб підвищити вартість банку. Найбільш прийнятним є метод сек'юритизації активів. Сек'юритизація банківських кредитів – це операція, в процесі якої банк продає повністю або частково виданий кредит, списуючи його із свого балансу до настання строку його погашення, і передає право отримання основного боргу і доходу за ним новому кредиторі, причому не обов'язково банку. Сек'юритизація активів банку є найефективнішим та найрадикальнішим методом управління ризиками, а її еволюцію визнано зразком подолання кредитних ризиків, ризиків реінвестування, ризиків ліквідності та правових ризиків. Розглянуто класифікацію ризиків зовнішніх і внутрішніх. Визначено основні методи оцінки рівня ризикованості банківських установ, зокрема: експертний, рейтинговий, фінансових коефіцієнтів, статистичний; наведені переваги та недоліки цих методів.

Ключові слова: ризики, банки, методи управління, кредитний ризик, сек'юритизація, фінансові ризики, ідентифікація, оцінювання.

КОВАЧ М.Й.

Управление рисками в процессе осуществления операций слияния, приобретения и поглощения банков

В процессе осуществления операций на рынке корпоративного контроля уровень рискованности деятельности банка потенциальных инвесторов интересует не меньше, чем доходность, ведь после завершения M&A операций риски объекта приобретения становятся их собственными рисками. Для потенциальных инвесторов важнейшими являются идентификация и оценка общего уровня риска объекта приобретения. Для владельцев банка, которые намерены его продать, важнейшим становится применение таких методов управления, которые позволяют за сравнительно короткий период существенно снизить риски и таким образом повысить стоимость банка. Наиболее приемлемым является метод секьюритизации активов. Секьюритизация банковских кредитов – это операция, в процессе которой банк продает полностью или частично выданный кредит, списывая его со своего баланса до наступления срока его погашения, и передает право получения основного долга и дохода по ним новому кредитору, причем не обязательно банку. Секьюритизация активов банка является самым эффективным и радикальным методом управления рисками, а ее эволюцию признано образцом преодоления кредитных рисков, рисков реинвестирования, рисков ликвидности и правовых рисков. Рассмотрена классификация рисков внешних и внутренних. Определены основные методы оценки уровня риска банковских учреждений, в частности: экспертный, рейтинговый, финансовых коэффициентов, статистический; приведены преимущества и недостатки этих методов.

Ключевые слова: риски, банки, методы управления, кредитный риск, секьюритизация, финансовые риски, идентификация, оценка.

Risk management in the process in the process of performing operations of merger, acquisition and absorption of banks

In the process of conducting operations in the corporate control market, the level of riskiness of a bank's activity the potential investors is no less interest than profitability, because after the completion of M & A operations, the risks of the acquisition are becoming their own risks. For potential investors, the most important are identifying and assessing the overall risk level of an acquisition object. For owners of the bank, which intend to sell it, the most important is the application of such management methods, which allow a significant reduction in risks in a relatively short period of time and thus increase the cost of the bank. The most suitable method is asset securitization. Securitization of bank loans is an operation in which the bank sells fully or partially issued credit, writing off it from its balance sheet before the maturity date, and transfers the right to receive the principal debt and income for it to a new creditor, and not necessarily a bank. Securitization of the Bank's assets is the most efficient and most radical method of risk management, and its evolution is recognized as an example of overcoming of credit risks, reinvestment risks, liquidity risks and legal risks. The classification of external and internal risks is considered. The basic methods for assessing the level of riskiness of banking institutions, in particular: expert, rating, financial coefficients, statistical, are determined. The advantages and disadvantages of these methods are presented.

Keywords: risks, banks, management methods, credit risk, securitization, financial risks, identification, evaluation.

Постановка проблеми. З теорії та практики відомо, що створення вартості банку можливе як за рахунок максимізації грошових потоків, так й завдяки зниженню ризиків.

Вибір раціональної стратегії управління є прерогативою його власників (акціонерів). Однак, приймаючи управлінські рішення, акціонерам та керівникам банків важливо усвідомити, що в цивілізованому соціумі інтереси та преференції власників банку не повинні входити в суперечність із суспільними інтересами та потребами, а гонитву за надприбутками не слід перетворювати в превалюючий мотив та основоположний принцип ведення банківського бізнесу. В іншому разі ринок негативно оцінюватиме вартість банку, адже відомо, що отримання надприбутків неминуче пов'язане зі зростанням ризиків до критичного, а нерідко й катастрофічного, рівня. В цьому контексті проблема створення ефективної системи управління ризиками в кожному банку набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню діяльності банків присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених: Г. Белоглазової, В. Грушка, О. Дзюблюка, В. Лаврушина, І. Лютого, А. Мороза, О. Мертенса, О. Петрика, П. Роуза, Дж. Синкі та інших.

Однак, вивченню проблем трансформації банківської діяльності в глобальному середовищі уваги приділяється недостатньо і тому вони потребують подальших досліджень.

Мета статті. Виявити особливості прояву та управління ризиками в процесі здійснення операцій злиття, придбання та поглинання банків.

Виклад основного матеріалу. Основним мотивом здійснення операцій на ринку корпоративного контролю є зростання вартості бізнесу, а оскільки між фінансовими результатами діяльності банку та рівнем ризиків існує пряма залежність, то ринкова оцінка вартості банку зростатиме або за умови підвищення прибутків та постійного рівня ризикованості, або за умови зниження ризику з одночасною стабілізацією прибутків. З огляду на цю закономірність учасники ринку оцінюють вартість банківської установи не лише за показниками прибутковості, а й обов'язково за рівнем ризиків, що супроводжують діяльність банку, особливо якщо йдеться про здійснення операцій злиття, придбання чи поглинання.

У банківській діяльності ризики розглядаються як ціна ведення банківського бізнесу, оскільки уникнути їх неможливо. З позицій ризик-менеджменту банківська діяльність зводиться до прийняття ризиків й отримання за це відповідної компенсації (економічної вигоди).

В загальному випадку процес управління ризиками включає чотири основні етапи: ідентифікація, оцінювання, застосування методів управління, контроль та моніторинг. В процесі здійснення звичайної діяльності для банку важливі всі етапи управління, оскільки між ними існує тісний взаємозв'язок, хоча найскладнішим вважається етап оцінювання ризиків.

Якщо ж розглядати процес управління ризиками з позицій здійснення M&A операцій, то для різних учасників етапи не рівнозначні. Для потенційних інвесторів найважливішими є ідентифікація та оцінювання загального рівня ризикованості об'єкта придбання. Для власників банку, які мають намір його продати, найважливішим стає застосування таких методів управління, які дозволяють за порівняно короткий період суттєво знизити ризики і в такий спосіб підвищити вартість банку. До таких методів можна віднести страхування, хеджування та сек'юритизацію.

З погляду швидкого зниження ризиків найбільш прийнятним залишається метод сек'юритизації активів, який дозволяє за порівняно короткий період суттєво знизити сукупний ризик банку, зокрема за рахунок трансферту кредитного ризику. В умовах фінансової кризи саме кредитний ризик став для банків найвагомішим.

В системі ризик-менеджменту першим етапом є виявлення та ідентифікація ризиків, оскільки ефективність управлінського процесу багато в чому залежить від передбачення спектра можливих ризиків. Методи виявлення ризиків дозволяють не лише ідентифікувати ризик, а й дають змогу оцінювати, які ризики і якою мірою може взяти на себе банк, а також визначати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик.

Так, в процесі ідентифікації ризиків банку з метою проведення M&A-операцій виявляються саме ті ризики, які найбільше впливають на його вартість. Якщо потенційний інвестор ідентифікує високий рівень кредитного, юридичного ризиків чи ризику репутації, то вартість такого банку суттєво знизиться, а, можливо, це змусить інвестора відмовитися від проведення злиття, придбання чи поглинання.

В економічній літературі та практиці розглядається широкий спектр банківських ризиків та пропонуються різноманітні підходи до їх класифікації. У процесі проведення M&A операцій аналіз ризиків доцільно проводити за такими осно-

вними групами: фінансові ризики; маркетингові ризики; операційно-технологічні ризики; ризики клієнтів (учасників угоди); соціально-політичні ризики; юридичні ризики; специфічні ризики; обставини непереборної сили або форс-мажор.

Іноземні інвестори важливого значення надають причинам виникнення соціально-політичних ризиків, які спричинені змінами торговельно-політичного режиму, митної політики, податкової системи, валютного регулювання, регулювання зовнішньополітичної діяльності країни, механізмів експортного фінансування. Крім того, до цієї групи належать загальноекономічні чинники: нестабільність країни; небезпека націоналізації й експропріації; зміни законодавства; геополітичні ризики; соціальні ризики. Юридичні ризики виникають через проблеми з реалізацією забезпечення кредиту у зв'язку з недосконалим законодавством, або нечітко чи помилково оформлені документи, які підтверджують право власності, умови оренди.

Для виявлення тих банківських ризиків, які найсуттєвіше впливають на оцінку ринкової вартості банку потенційними інвесторами в процесі здійснення операцій злиття, придбання чи поглинання, звернемося до класифікації ризиків, запропонованої в методичних рекомендаціях НБУ [9]. Згідно з цією класифікацією банківські ризики поділяються на зовнішні (п'ять груп) і внутрішні (дев'ять груп). До зовнішніх ризиків віднесено: ризик форс-мажорних обставин, ризик країни, зовнішньополітичний, правовий і макроекономічний ризики. Очевидно, що з погляду іноземних інвесторів всі ці групи ризику мають виключно високий вплив на вартість банку, адже в країні зі стабільною політичною та макроекономічною ситуацією і вартість бізнесу значно зростає.

Внутрішні ризики поділяються на такі, що піддаються кількісному оцінюванню – кредитний, ліквідності, зміни процентних ставок, ринковий, валютний та операційно-технологічний ризики; і такі, що не піддаються кількісному оцінюванню – репутації, юридичний, стратегічний. Якісний аналіз цих ризиків з погляду впливу на вартість банку в процесі проведення M&A операцій показав, що найсуттєвішими для інвесторів є кредитний ризик та всі неквантифіковані ризики – репутації, юридичний, стратегічний.

Основними методами оцінки рівня ризикованості банківських установ, які найчастіше використовуються в сучасній світовій практиці і на-

бувають поширення в Україні, є: експертний, рейтинговий, фінансових коефіцієнтів, статистичний. Переваги методу експертної оцінки ризиків полягають у тому, що експертна оцінка може використовуватись в умовах дефіциту і навіть повного браку інформації.

В Україні для впорядкування економічної експертизи необхідно, щоб право систематичного оприлюднення своїх прогнозних оцінок одержали тільки фахівці та спеціалізовані видання, які мають достатній для цього рівень кваліфікації.

Рейтинговий метод оцінювання ризикованості спрямований на врахування індивідуальних особливостей кожного банку, де вибір управлінського рішення пов'язаний з ризиком. Рейтинговий метод найбільш пристосований для оцінки ризику в умовах розбудови економіки України із-за кількох причин: по-перше, він не передбачає аналізу масивів даних, отже підсумкова оцінка мінімально залежить від широти інформаційного контуру; по-друге, одразу відбувається ранжування одержаного результату за певною шкалою; по-третє, вимагає від користувача математичних знань тільки в межах елементарних фінансових розрахунків.

У практичній діяльності для оцінювання рівня ризикованості банків досить зручним виявляється метод фінансових коефіцієнтів, перевагою якого є простота розрахунків. У цьому разі кількість розрахункових коефіцієнтів може бути необмеженою, зокрема, в деяких комп'ютерних програмах розраховується понад сто фінансових коефіцієнтів [4, с. 77]. Однак цей метод дозволяє визначити ступінь ризику досить приблизно, а порівняння відбувається здебільшого за шкалою «добрий – поганий». Одним із найпоширеніших на практиці підходів є оцінювання банківських ризиків за допомогою методів статистичного аналізу, які базуються на аналізі коливань досліджуваного показника (здебільшого доходів або прибутків банку) за певний відрізок часу.

Висновки

Проведене дослідження переваг та недоліків існуючих методів оцінювання рівня ризикованості банківських установ дозволяє зробити висновок, що найприйнятнішим варіантом для розв'язування практичних проблем є комбінація статистичного та експертного методів. Щодо методів управління ризиками, то вони досить різноманітні і достатньо повно описані в науковій лі-

тературі. Для вітчизняної практики порівняно новим підходом є мінімізація ризиків за допомогою сек'юритизації активів. Цей метод застосовується для мінімізації кредитних ризиків, що особливо актуально для вітчизняних банків в умовах виходу з фінансової кризи. З погляду швидкого зростання ринкової вартості банку за рахунок зниження ризиків сек'юритизацію активів визнано найефективнішим з методів управління.

Список використаних джерел

1. Важинський Ф.А. Антикризисное финансовое управление как экономическая система / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук–техн. пр. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.3. – С. 127–132.
2. Важинський Ф.А. Механізм регулювання інвестиційної діяльності в регіоні / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 138–143.
3. Важинський Ф.А. Сутність банківського іпотечного кредитування / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.–техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 151–156.
4. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко ; за ред. В.В. Вітлінського. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.
5. Гаврилко П.П. Фактори інноваційного розвитку промисловості / П.П. Гаврилко, А.В. Колодійчук, В.М. Черторижський // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 201–205.
6. Гоголь Г.П. Сутність збутової діяльності машинобудівних підприємств / Г.П. Гоголь, А.В. Колодійчук, А.Ю. Яремко // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 148–153.
7. Долішній І.М. Мотивація персоналу як об'єкт управління на підприємстві / І.М. Долішній, А.В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.5. – С. 211–216.
8. Гуревич А. Свет и тени рейтингов финансового рынка / А. Гуревич // Финансовая Украина. – 1996. – № 8. – С. 22.
9. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : затв. постановою Правління НБУ від 02 серпня 2004 р. – № 361.

10. Примостка Л.О. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л.О. Примостка, О.В. Лисенок, О.О. Чуб та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.

11. Черкасов Б.Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / Б.Е. Черкасов. – М.: ИНФРА–М, 2005. – 272 с.

References

1. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Antykryzove finansove upravlinnya yak ekonomichna systema [Anticrisis Financial Management as an Economic System]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.3 (pp. 127–132). [in Ukrainian].

2. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Mekhanizm rehulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti v rehioni [Mechanism for regulation of investment activity in the region]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.7 (pp. 138–143). [in Ukrainian].

3. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2010). Sutnist' bankivs'koho ipotechnoho kredytuvannya [Essence of bank mortgage lending]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.2 (pp. 151–156). [in Ukrainian].

4. Vitlinsky, V. V. (Ed.), Pernarivskyy, O. V., Nakonechnyy, Ya. S., & Velykoivanenko, H. I. (2000). Kredytnyy ryzyk komertsyynoho banku [Credit risk of a commercial bank] (Manual). Kyiv: Znannya. [in Ukrainian].

5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21.11 (pp. 201–205). [in Ukrainian].

6. Hohol, H. P., Kolodiychuk, A. V., & Yaremko, A. Yu. (2010). Sutnist' zbutovoyi diyal'nosti mashynobudivnykh pidpryyemstv [The essence of the sales activities of machine-building enterprises]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.7 (pp. 148–153). [in Ukrainian].

7. Dolishniy, I. M., & Kolodiychuk A. V. (2010). Motyvatsiya personalu yak ob'ekt upravlinnya na

pidpryyemstvi [Motivation of the personnel as an object of management in the enterprise]. In *Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny* [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 20.5 (pp. 211–216). [in Ukrainian].

8. Gurevich, A. (1996). Svet i teni reytingov finansovogo rynku [Light and shadows of financial market ratings]. *Finansovaya Ukraina – Financial Ukraine*, 8, 22. [in Russian].

9. National Bank of Ukraine (2004). Metodychni rekomendatsiyi shchodo orhanizatsiyi ta funktsionuvannya system ryzyk–menedzhmentu v bankakh Ukrayiny [Methodical recommendations on the organization and functioning of risk management systems in banks of Ukraine]. Resolution on 2004, August 2, 361. [in Ukrainian].

10. Prymostka, L. O., Lysenko, O. V., Chub, O. O., & et al. (2008). Bankivs'ki ryzyky: teoriya ta praktyka upravlinnya [Banking risks: Theory and practice of management]. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].

11. Cherkasov, B. Ye. (2005). Finansovyy analiz v kommercheskom banke [Financial analysis in a commercial bank]. Moscow: INFRA–M. [in Russian].

Дані про автора

Ковач Марія Йосипівна,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Данные об авторе

Ковач Мария Иосифовна,

к.э.н., доцент, Ужгородский торговельно-экономический институт Киевского национального торговельно-экономического университета
e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about authors

María Kovach,

PhD, Associate Professor of Uzhgorod Trade and Economic Institute of the Kyiv National Trade and Economic University
e-mail: info@utei-knteu.org.ua